

ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЯКОСТІ ПРОФЕСІЙНОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ КВАЛІФІКОВАНИХ РОБІТНИКІВ В УМОВАХ ДУАЛЬНОЇ ФОРМИ НАВЧАННЯ: ЄВРОПЕЙСЬКИЙ ДОСВІД

Наталя Кулаласва ¹, Ольга Гайдук ²

¹ доктор педагогічних наук, доцент, професор кафедри педагогіки та психології ДВНЗ «Київський національний економічний університет імені Вадима Гетьмана», Україна, <https://orcid.org/0000-0002-8613-1495>, e-mail: culture2016@ukr.net

² кандидат педагогічних наук, науковий співробітник лабораторії технологій професійної освіти Інституту професійної освіти НАПН України, Україна, <https://orcid.org/0000-0002-2290-6669>, e-mail: olygayduk@ukr.net

Реферат:

Актуальність зумовлена необхідністю вивчення європейського досвіду дотримання якості професійної освіти та навчання для успішного запровадження в Україні системи забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної освіти.

Мета: проаналізувати систему якості професійної освіти та навчання країн ЄС для формулювання рекомендацій щодо її адаптації у вітчизняній системі професійної освіти, зокрема в умовах дуальної форми навчання, для забезпечення її якості та запозичення найбільш успішних зарубіжних освітніх практик.

Методи: аналіз, синтез, узагальнення – для вивчення нормативно-правових документів, наукової літератури; структурно-функціональний аналіз – для визначення організаційних і змістових особливостей функціонування системи забезпечення якості професійної освіти та навчання країн ЄС; структурно-логічний аналіз – для виокремлення перспективних напрямів розвитку системи забезпечення якості дуальної форми професійної освіти України; порівняльний (компаративний) аналіз – для виявлення спільних і відмінних рис у системах забезпечення якості дуальної освіти країн ЄС та України; узагальнення – для формулювання висновків дослідження.

Результати: на підґрунті аналізу особливостей і механізмів функціонування європейської системи професійної освіти та навчання, а також принципів та інструментів забезпечення її якості сформульовано рекомендації щодо адаптації та запозичення найбільш успішних зарубіжних освітніх практик до вітчизняної професійної освіти, зокрема професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання.

Висновки: за результатами аналізу особливостей і механізмів функціонування європейської системи професійної освіти та навчання, а також принципів та інструментів забезпечення її якості та з метою покращення професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання було сформульовано рекомендації щодо необхідності: розроблення нормативних документів для чіткого розподілу обов'язків між усіма суб'єктами системи професійної освіти та їхнього злагодженого функціонування, використання європейської методології забезпечення її якості, збільшення інвестицій у підготовку педагогічних працівників закладів професійної освіти та наставників для здобувачів на підприємствах, співпраці закладів професійної освіти та роботодавців і розвитку регіональних мереж соціальних партнерів за принципом консенсусу, посилення автономії та незалежності закладів професійної освіти для активізації кооперації між ними, швидкого реагування на запити роботодавців, змін та оновлення освітніх програм.

Ключові слова: *якість професійної підготовки, дуальна форма навчання, професійна освіта та навчання, майбутні кваліфіковані робітники.*

Вступ. Забезпечення якості професійної освіти та навчання (далі: ПОН) є важливим і відповідальним пунктом освітньої політики будь-якої промислово розвиненої держави, і безумовно, буде таким надалі. Завдання, забезпечення якості вітчизняної системи професійної (професійно-технічної) освіти (далі: П(ПТ)О) охоплює всі її елементи від розроблення державних освітніх стандартів на системному рівні та навчального плану на рівні закладу освіти чи освітньої установи (навчальної компанії) до професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання. Якість, її забезпечення та розвиток є постійним завданням для всіх суб'єктів освітнього процесу – педагогічних працівників закладів П(ПТ)О, здобувачів освіти та роботодавців з підприємств – соціальних партнерів.

Посилення уваги до вивчення європейського досвіду щодо забезпечення якості ПОН зумовлено існуванням потужної інфраструктури та методології її впровадження, наявністю суттєвого доробку в цьому напрямі в країнах ЄС, а також домінуванням проблеми забезпечення якості на рівні європейської політики. (Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу, 2018) До того ж, зважаючи на перспективність упровадження в нашій країні дуальної форми навчання набуває істотної важливості забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників саме в умовах дуальної освіти.

Джерела. Важливим поштовхом до вдосконалення якості ПОН у провідних Європейських країнах стали такі документи як: Маастрихтська угода, Брюссельське комюніке, Копенгагенська декларація, Рекомендації Європейського Парламенту та Ради Європи щодо утворення європейської системи забезпечення якості професійної освіти і навчання (EQAVET). Прозорість та порівнянність кваліфікацій, посилення мобільності були введені з метою створення спільного європейського освітнього простору та єдиного ринку праці для країн ЄС. У рамках Копенгагенського процесу, що триває з 2002 р., Європейським Парламентом ухвалено Рекомендацію EQAVET у 2009 р.

Серед основних документів, що регламентують питання забезпечення якості ПОН слід також виокремити національні звіти про стан розвитку сфери ПОН та відповідні тематичні звіти про сучасний стан розвитку систем забезпечення якості, аналітичні матеріали європейських профільних інституцій (CEDEFOP; EQUAVET). Істотний інтерес становлять праці зарубіжних науковців, що

присвячені дослідженню дуальної освіти Австрії, Німеччини та Швейцарії, зокрема (А. Петановича (Petanovitsch Alexander), К. Шміда (Schmid Kurt), В. Бліма (Bliem Wolfgang); доповіді щодо якості професійної освіти (Qualität in der Berufsausbildung) Федерального Інституту Професійної Освіти Німеччини (BIBB), що представлені працями таких авторів, як М. Фішер (Martin Fischer), К.-О. Дьобер (Karl-Otto Doebber), В. Віттер (Wolfgang Wittwer) та ін.; на окрему увагу заслуговує аналітична робота «Забезпечення якості навчання на підприємстві в умовах дуальної освіти Німеччини» (Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland), виданої також за сприяння BIBB, авторами якої є Ч. Гуеллалі (Chokri Guellali), Г. Саббаг (Helena Sabbagh), М. Ахенбах (Michaela Achenbach), Г. Бібелер (Hendrik Biebler).

Питанням забезпечення якості ПОН у провідних європейських країнах присвячені також праці Н. Базелюк, О. Бородієнко, С. Леу, Л. Пуховської, В. Радкевич, О. Радкевича та ін.

Підходи до розв'язання проблеми забезпечення якості вітчизняної П(ПТ)О окреслені у таких державних документах, як Стратегія розвитку професійної (професійно-технічної) освіти на період до 2023 року (2020); Концепція реалізації державної політики у сфері професійної (професійно-технічної) освіти «Сучасна професійна (професійно-технічна) освіта» на період до 2027 року (2019); постанова Кабінету Міністрів України «Про затвердження державного стандарту професійної (професійно-технічної) освіти» (2021); Національна рамка кваліфікацій (НРК) (зі змінами 2020); Наказ Міністерства освіти і науки України «Про затвердження Методичних рекомендацій з питань формування внутрішньої системи забезпечення якості освіти у закладах професійної (професійно-технічної) освіти» (2021).

Результати та обговорення. Європейський досвід забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання має свою історію. Так, поняття «забезпечення якості ПОН» з чітким формулюванням детальних адміністративних і процедурних заходів, з'явилося у сфері політики ЄС близько 30 років тому. У 1994 р. було прийнято «Резолюцію Ради (94 / С 374 / 01) щодо якості та привабливості професійного навчання». За цим слідували «Висновки Ради 1995 р. (95 / С 207 / 03) щодо важливості та наслідків якості професійної підготовки», в яких пропонувалося державам-членам покращувати якість ПОН і розвивати разом із соціальними

партнерами обмін інформацією та досвідом для просування методів та інструментів оцінювання якості (Watters, 2015, с. 25).

Результатом процесу пошуку загальної системи забезпечення якості у країнах ЄС було створення системи EQAVET на основі Рекомендацій Європейського Парламенту та Ради від 18 червня 2009 р. «Про створення Європейської довідкової системи забезпечення якості професійної освіти та навчання». Цю довідкову базу було створено на допомогу країнам-членам ЄС та країнам-учасникам у розробленні, вдосконаленні, керівництві та оцінюванні якості власних систем ПОН.

Принагідно зауважимо, що європейська система забезпечення якості ПОН функціонує на трьох рівнях:

- *макрорівні* (Macro level) – охоплює державні установи, в яких ухвалюються рішення на національному або регіональному рівні, що стосуються стратегічних рішень (ефективності системи ПОН, її перегляду / оновлення);

- *проміжному рівні* (Intermediate level) – включає установи, в яких ухвалюються рішення щодо управління та перетворення цілей політики на технічні та оперативні рішення, а саме національні контрольні пункти;

- *мікрорівні* (Micro level) – представлено зацікавленими сторонами, котрі надають якомога якісні послуги ПОН, що відповідають потребам людей та суспільства в цілому (EQAVET Indicators' Toolkit).

У рамках системи EQAVET з метою забезпечення якості ПОН було запропоновано методологію, що ґрунтується на:

- *циклі якості* (PDCA Cycle), котрий складається з чотирьох фаз (постановка цілей та стратегічне планування; правила і регламент впровадження, постійний моніторинг та вимірювання результатів, відповідно до наперед визначених цілей; аналіз чинників, що сприяють якості та управлінню змінами з урахуванням досягнутих результатів; контроль – починає новий цикл постійного вдосконалення, а отже нове стратегічне планування та постановка цілей, адаптовані до нових розробок (Handbook for VET providers, 2015, с. 13);

- критеріях якості та орієнтовних дескрипторах для кожної фази циклу;

- загальних показниках для оцінювання цілей, методів, процедур та результатів навчання.

До того ж, у 2009 році Європейська Рада та Європейський Парламент ухвалили Рекомендацію щодо встановлення Європейської довідкової системи (рамки) забезпечення якості ПОН

(EQARF – European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training) та підвищення статусу мережі, щойно створеної EQAVET. EQARF є довідковою базою, що містить принципи, критерії та набір показників якості, котрі застосовуються державами-членами ЄС. Рекомендація заохочує держави-члени узгодити свій підхід до забезпечення якості ПОН з EQARF для забезпечення прозорості та зміцнення довіри.

Десять показників EQARF є продуктивним інструментом для розроблення показників та цілей порівняння систем ПОН у різних країнах, а саме: актуальність (затребуваність) системи забезпечення якості для постачальників послуг ПОН; інвестиції у підготовку викладачів та тренерів; рівень участі у програмах ПОН; коефіцієнт (рівень) завершення програм ПОН; рівень працевлаштування випускників програм ПОН; застосування набутих умінь і навичок на робочому місці; рівень безробіття; поширення вразливих (соціально незахищених) груп; механізми виявлення навчальних потреб на ринку праці; заходи, що забезпечують сприяння кращому доступу до ПОН (Recommendation of the European parliament). Зокрема, необхідно підкреслити важливість наведених показників EQARF для дуальної системи навчання.

Отже, забезпечення якості ПОН (Quality assurance in VET) – діяльність, що включає планування, впровадження, оцінювання, звітування та поліпшення якості, впроваджується для забезпечення того, щоб освіта та навчання (зміст програм, навчальних планів, оцінювання та підтвердження результатів навчання тощо) відповідали вимогам до якості, очікуваним зацікавленими сторонами (Glossary: quality in education and training, 2011).

Одним із важливіших складників забезпечення якості системи EQAVET є відповідне забезпечення якості на рівні закладу освіти. Саме на цьому рівні запроваджується процес управління якістю та культура якості (Quality management and quality culture). З огляду на це, установи ПОН (а також і ті, в яких реалізується дуальна система навчання) мають виконувати наведені нижче завдання із забезпечення якості:

- управляти установою (залучати всі відповідні зацікавлені сторони; покращувати якість викладання та навчання; налагоджувати процеси надання найякісніших послуг);

- розвивати установу (узгоджувати бачення та заяву про місію; узгоджувати цілі та завдання щодо якості);

- управляти персоналом установи (розвивати здатності та активність викладачів, тренерів та іншого персоналу);
- прагнути до оптимального управління ресурсами;
- розвивати співпрацю та мережу із зовнішніми зацікавленими сторонами (стейкхолдерами);
- створювати та розвивати можливості для забезпечення освітою;
- спостерігати, оцінювати та аналізувати процеси, результати та наслідки;
- прагнути до постійного вдосконалення якості.

Процеси управління якістю в закладах ПОН спрямовані на забезпечення відповідного середовища та оптимальних умов для викладання та навчання (вдосконалення освітніх програм і процедури оцінювання успішності здобувачів освіти, застосування новітніх педагогічних методів і технологій тощо). Серед різних управлінських завдань найважливішими для якості є сприяння відповідній підготовці викладачів та інструкторів (майстрів), адекватні умови й обладнання для безперервного забезпечення викладання та навчання, а також ефективне управління фінансовими ресурсами. Крім того, управління якістю включає його моніторинг – оцінювання й аналіз досягнень якості, на яких ґрунтуються пропозиції щодо її подальшого поліпшення (Handbook for VET providers, 2015).

Варто підкреслити, що забезпечення якості дуальної системи навчання в Німеччині регламе-

нтуються на законодавчому рівні. Зокрема, німецький «Закон про професійну освіту» (BVG), забезпечує професійну підготовку певними вимогами, а саме: тривалість – не менше двох років навчання з обов’язковим засвоєнням змісту, обсягу та відповідним рівнем якості. Незалежно від формально визначеної тривалості навчання, учень, який, завершив його менше ніж за два роки, не відповідає стандартам якості BVG. Професійне навчання, регульоване відповідно до BVG, має надавати якомога більшу гарантію подальшої професійної адаптивності, відкривати шляхи до професійного розвитку, а отже, гарантувати краще соціальне забезпечення (концепція забезпечення якості та захисту).

Регулюючим органом, що забезпечує якість ПОН у Німеччині виступає держава. Так, федеральний уряд обмежено втручається в професійну частину освіти, а федеральні землі мають суверенітет над освітньою системою і, отже, регулюють шкільну частину дуального навчання. Крім того, тип участі зацікавлених сторін у професійному навчанні (форми та положення про співпрацю в організації та нагляді за професійним навчанням) також унормовується законом. Тут поєднуються зобов’язання компаній (навчальне підприємство) у навчанні, державна регуляторна компетенція, права спільного визначення та участі працівників, важливість наукової експертизи.

Основу корпоративної німецької моделі професійного навчання складають держава, роботодавці та робітники (*табл. 1*).

Таблиця 1

Тристороння система професійного навчання

Учасники	Законодавчі органи (BVG)
<i>Держава:</i> Федеральне та земельні міністерства, Федеральне агентство праці та зайнятості	<i>Головний комітет</i> Федерального інституту професійної освіти та навчання (федеральний рівень)
<i>Роботодавці:</i> асоціації роботодавців, торговельно-промислові палати	<i>Державні комітети</i> (комісії) (земельний рівень)
<i>Робітники:</i> професійні спілки	Комісії з професійного навчання, екзаменаційні комісії (Рівень регіонів / торговельно-промислові палати)

Джерело: Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland (2017), с. 41.

Держава представлена відповідальними міністерствами на федеральному та земельному рівнях та їх спільними органами, а також Федеральним інститутом професійної освіти та підготовки (BIBB).

Спільними органами державних суб'єктів є насамперед Постійна конференція міністрів та сенаторів земель з питань освіти та культури (КМК) та Координаційна рада федерації та земель «Регламенти професійної освіти та рамкові навчальні плани» (КоА). В останньому узгоджуються один з одним навчальні плани для навчальної частини (базовий навчальний план, RLP) і для виробничої частини (загальний план професійного навчання, ARP), необхідні для отримання освіти в дуальній системі.

Свій внесок у забезпечення якості ПОН здійснюють провідні та галузеві асоціації роботодавців на федеральному рівні, а також головні організації палат ремесел та промислово-торгові палати на регіональному рівні та регіональні асоціації бізнесу й представники Німецької федерації профспілок (головна організація та окремі професійні союзи).

Тристороння співпраця між державою, роботодавцями та працівниками на інституційному рівні реалізується у межах комітетів: головного комітету BIBB (федеральний рівень), державних комітетів (рівень федеральної землі) та комітетів з професійної підготовки й окремих палат (регіональний рівень).

Головний комітет BIBB гарантує послідовне застосування статутних положень про професійну підготовку, наприклад, шляхом зразків регламентів іспитів або рекомендацій, що було спільно обговорено та прийнято відповідно до принципу консенсусу. До його складу входять представники федерального уряду, федеральних земель та соціальних партнерів, а також по одній особі від Федерального агентства зайнятості, центральних асоціацій муніципалітетів та Науково-консультативної ради BIBB.

До того ж, забезпечення якості навчання на підприємстві в основному базується на законах і постановах, а також на рекомендаціях головного комітету BIBB. Крім мінімальних вимог, компанії можуть самостійно визначити додаткові критерії якості або встановити власні стандарти в рамках застосування систем управління якістю. Вони мають достатню свободу дій щодо глибини та широти змісту навчання. На додаток до вимог регламенту навчання, залежно від можливості та потреби може бути надана додаткова кваліфікація.

Функціонування дуальної системи підготовки кваліфікованих робітників і забезпечення її якості потребує узгодженості різноманітних чинників (Kulalaieva, & Leu, 2019). У забезпеченні механізмами якості та інновацій знань, що використовуються у практичній підготовці в дуальній системі ПОН, зацікавленими та вмотивованими є як адміністративні структури (система управління) так і здобувачі освіти. При цьому важливе значення належить навчальним компаніям, освітня діяльність яких має забезпечити відповідність здобутих ними знань, умінь і навичок професійному стандарту набутої професії. Це сприятиме успішному працевлаштуванню підготовленої молоді як фахівців компаній і забезпечить можливість здобувачів на ринку праці після закінчення навчання.

Важливими аспектами забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання є: добір кадрів та профорієнтація зацікавлених учнів; заходи, призначені для підтримки влаштування учнів на роботу або переведення їх у подальшому до закладів вищої освіти. До того ж, багато закладів ПОН у Німеччині пропонують консультації для надання додаткової підтримки, зокрема, мігрантам та соціально незахищеній категорії здобувачів.

Більшість земель у Німеччині працюють за єдиною системою управління якістю у галузі професійного навчання. Ця якість забезпечується на різних рівнях: починаючи з розроблення профілів роботи та правил навчання, через допуск компаній до навчання, здобуття відповідної кваліфікації викладачами, інструкторами (майстрами виробничого навчання) щодо внутрішньо-виробничого навчання, якісних професійної підготовки та випускних іспитів, а також адміністративної системи.

У професійно-технічних школах Німеччини існує безліч концепцій та рішень щодо забезпечення якості та розвитку ПОН. Інструменти зовнішнього та внутрішнього оцінювання запроваджені у всіх федеральних землях, що включені до шкільних законів більшості федеральних земель. При цьому формується думка, що висока якість освіти може бути забезпечена лише в школах. Саме тому розпочато проекти щодо посилення їхньої автономії та незалежності.

Підприємства (компанії) добровільно беруть участь у процесі професійної освіти за дуальною формою. Вони приймають незалежне рішення про навчальні місця, що буде ними запропоно-

вано. Якщо підприємства вирішують організувати таке навчання, воно має відповідати певним мінімальним вимогам, котрі встановлені законодавством. Забезпечення якості у виробничому навчанні досягається, насамперед, за допомогою дотримання законів та постанов, а також рекомендацій Головного комітету ВІВВ.

Крім мінімальних вимог підприємства можуть самостійно встановити інші критерії якості або використовувати власні критерії в рамках застосування систем управління якістю. При викладанні навчальних дисциплін вони мають достатню свободу дій з точки зору глибини та ширини викладання. На додаток до вимог регламентів професійної освіти за наявності можливості та потреби можливе надання додаткових кваліфікацій.

Загалом, *забезпечення якості на підприємстві базується на трьох стовпах* (Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland, 2017, с. 70):

- придатність компанії для навчання,
- визначення прав та обов'язків інструкторів і учнів,
- співпраця з закладами професійної освіти.

Визначення придатності компанії для навчання та моніторинг постійного дотримання вимог законодавства нею є відповідальністю певної торговельної палати. При визначенні палатами придатності закладу освіти (компанії) враховується наявність матеріальних ресурсів та умов для проведення навчання, а також гарантується нормальний хід навчання для кожного учня, що має відбуватися без порушень. Це означає, що кожен учень має достатньо ресурсів, простору і підтримки з боку інструкторів. Процеси навчання та роботи скоординовані так, щоб учні не заважали один одному та іншим працівникам.

У компаніях розрізняють три категорії навчального персоналу:

- інструктори (майстри виробничого навчання), які працюють неповний робочий день (за сумісництвом);
- інструктори, які працюють повний робочий день (майстер за штатом);
- кваліфіковані спеціалісти (робітники), які мають право навчати.

Інструктори мають відповідати особистим та професійним вимогам. Їхня особиста придатність гарантує, що їхні моральні установки та ціннісні орієнтації сприяють безпечному професійному розвитку молоді та відповідають чинним нормам закону. Вони можуть залучити до

освітнього процесу й інших спеціалістів компанії, які мають необхідні для цього професійні й особистісні якості та властивості.

Особиста придатність однаково стосується всіх категорій навчального персоналу. Професійна придатність більшою мірою стосується інструкторів, які працюють повний робочий день і за сумісництвом. Вони вважаються професійно придатними, якщо мають професійні, професійно-педагогічні та виробничо-педагогічні навички, знання та здібності, необхідні для навчання учнів. Хоча їхня професійна придатність чітко зазначена в ВВіГ (§ 30), професійно-педагогічна та виробничо-педагогічна придатність розглядаються окремо в Регламенті про кваліфікацію інструктора (Ausbildereignungsverordnung – AEVO).

Для підтвердження власних професійних навичок, знань і вмінь інструктор складає підсумкові іспити з предмета, відповідно до фаху викладання, що охоплює письмову та практичну частину. За змістом професійно-педагогічна та виробничо-педагогічна придатність інструктора включає вміння самостійно планувати, здійснювати та контролювати професійну підготовку учнів, а також сприяти їхньому прийому на роботу. Ці сфери діяльності охоплюють усі відповідні процеси навчання в компанії: від визначення потреб навчання, створення плану навчання в компанії, погодження змістового та організаційного складників із соціальними партнерами, добору методів навчання та засобів медіа-освіти, індивідуальний підхід до учнів у підготовці до іспитів та консультації щодо можливостей післядипломної освіти. Саме тому інструктори відіграють центральну роль у забезпеченні якості навчання на підприємстві.

У Рекомендації головного комітету ВІВВ від 16 грудня 2015 р. щодо придатності навчальних центрів були представлені критерії, що визначають вимоги до них та сприяють послідовному виконанню законодавчих положень. Мають бути доступні відповідні чинні правила навчання для кожної професії, для яких потрібна реєстрація. У план навчання компанії мають бути включені інформація про конкретні навчальні місця, розділи, зміст і визначені години навчання. Виробничі робочі та бізнес-процеси мають забезпечувати здобуття знань, умінь та навичок відповідно до правил навчання. Приміщення та необхідні навчальні ресурси мають бути доступні, а для реалізації цілей навчання має бути передбачено достатньо часу (Empfehlung des Hauptausschusses des Bundesinstituts für Berufsbildung, 2015).

Освітні заходи можуть проводитися за межами навчального центру, якщо необхідні професійні навички, знання та вміння не можуть бути надані у повному обсязі в компанії (§ 27 BBiG). Ці заходи мають бути чітко узгоджені в договорі про професійне навчання.

Рекомендація також визначає відповідні коефіцієнти. Мається на увазі співвідношення кількості учнів до кількості кваліфікованих робітників – як правило, один до трьох. В середньому, інструктори неповного робочого дня (майстер за сумісництвом) та кваліфіковані спеціалісти мають навчати не більше трьох учнів. Інструктори повного робочого дня (майстер виробничого навчання) не більше 16 учнів у групі.

Якщо компанія не в змозі забезпечити повноцінний освітній процес у власному навчальному просторі через свою спеціалізацію, то навчальні заходи можна проводити у певному міжвиробничому центрі професійного навчання (МЦПН) (*überbetrieblichen Berufsbildungsstätten – ÜBS*) або в поєднанні з іншими партнерами. Таким чином можна забезпечити можливість навчати у малих і середніх компаніях. На додаток до Федерального міністерства освіти та наукових досліджень Німеччини (*Bundesministerium für Bildung und Forschung (BMBF)*), Федеральне міністерство економіки та енергетики (*das Bundesministerium für Wirtschaft und Energie*) також підтримує МЦПН. Зазвичай за МЦПН відповідають палати та їхні організації. Палати також можуть будувати власні МЦПН.

Ще одним варіантом для компаній, котрі не в змозі самостійно забезпечити повноцінний освітній процес є навчання в кооперації. Учні вивчають окремі навчальні розділи в партнерських компаніях або закладах освіти. Такі навчальні заходи, що проводяться за межами компанії, сприяють придатності її власного навчального центру і, таким чином, створенню додаткових навчальних місць.

Загалом, навчання в кооперації підходить для компаній, котрі прагнуть здійснювати навчання вперше або за новими професіями, хочуть розділити витрати на навчання, не можуть повністю покрити навчання через свою спеціалізацію або хочуть підвищити кваліфікацію своїх учнів.

Спільне навчання є внеском у підвищення його якості, зокрема за рахунок використання відповідної виробничої спеціалізації для професійної кваліфікації учнів. Завдяки досвіду роботи в різних компаніях і спілкуванню з різними людьми у них підвищується соціальна компетентність і відповідальність.

Можливі чотири організаційні форми (навчання в кооперації) для створення навчального об'єднання (*Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland, 2017, с. 75*).

Навчання у провідній компанії з компаніями-партнерами. Провідна компанія укладає контракт на навчання та приймає учнів з компаній-партнерів для підвищення якості їхньої освіти. При цьому вони користуються досвідом підготовки, навчальними та лабораторними кімнатами або обладнанням провідної компанії.

Навчання за контрактом: освітній заклад або інша компанія бере на себе певні частини навчання як послугу. Головна компанія укладає з нею контракт на навчання та оплачує послуги, котрі вона замовила та отримала ззовні – за межами підприємства.

Консорціум: компанії навчають разом на рівних засадах та обмінюються учнями, задля підвищення якості навчання за допомогою використання більш широкого кола розділів та тем навчання. Учні компаній-консорціуму укладають контракт на навчання тільки зі своєю відповідною головною компанією, яка також оплачує працю під час навчання в компанії-партнері.

Навчальна асоціація: компанії беруть на себе основну частину (предметну) навчання, а навчальна асоціація виступає як договірний партнер. Асоціація регламентує обов'язки компаній, які беруть участь у навчанні, через угоду про співпрацю.

Отже, наведені особливості та механізми функціонування європейської системи професійної освіти та навчання, а також принципи та інструменти забезпечення її якості заслуговують на увагу та відповідну адаптацію до вітчизняної професійної освіти, зокрема професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання.

Висновки. Результати аналізу вищенаведеного матеріалу, наявних в нашій країні нормативних документів та певний авторський досвід дали можливість сформулювати відповідні рекомендації.

З метою розширення професійних можливостей здобувачів професійної освіти в умовах дуальної форми навчання доцільно розробити нормативні документи щодо чіткого розподілу обов'язків між усіма суб'єктами системи професійної освіти та їхнього злагодженого функціонування, а також узгодити їх з існуючою правовою базою.

Для забезпечення якості професійної підготовки майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання варто використувати методологію, що ґрунтується на циклі якості (PDCA Cycle), відповідних критеріях і дескрипторах, а також загальних показників для оцінювання цілей, методів, процедур та результатів навчання.

Збільшення інвестицій у підготовку педагогічних працівників закладів професійної освіти та наставників для здобувачів на підприємствах сприятиме забезпеченню високого рівня їхньої підготовки, професійної (професійні, професійно-педагогічні та виробничо-педагогічні навички, знання та здібності, необхідні для навчання здобувачів) та особистої придатності (моральні установки та ціннісні орієнтації, що сприяють безпечному професійному розвитку молоді та відповідають чинним нормам закону).

Список посилань

Радкевич, В., Пуховська, Л., Бородієнко, О., Радкевич, О., Базелюк, Н., Корчинська, Н., Леу, С., & Артемчук, В. (2018). *Системи оцінювання якості професійної освіти і навчання в країнах Європейського Союзу*: монографія. Київ: ІТТО НАПН України.

Das Berufsbildungsgesetz (BBiG). (2005). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bbig_2005/BBiG.pdf.

Elizabeth Watters (2015). Promoting quality assurance in vocational education and training: The ETF approach. Report. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/B77049AC22B5B2E9C125820B006AF647_Promoting%20QA%20in%20VET.pdf.

Empfehlung des Hauptausschusses des Bundesinstituts für Berufsbildung vom 16. Dezember 2015 zur Eignung der Ausbildungsstätten. *Bundesinstitut für Berufsbildung*. (2015). URL: <https://www.bibb.de/dokumente/pdf/HA162.pdf>

EQAVET Indicators' Toolkit (2015). URL: https://skillman.eu/wp-content/uploads/2015/10/EQAVET_Indicators_Toolkit_final.pdf.

Glossary: quality in education and training. Luxembourg: Publications Office of the European Union (2011). URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/4106_en.pdf.

Handbook for VET providers. Supporting internal quality management and quality culture. Cedefop Reference series 99 Luxembourg: Publications Office of the European Union (2015). URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/3068_en.pdf.

Kulalaieva, N., & Leu, S. (2019). Work-based learning involving the dual education elements. *Науковий вісник Інституту професійно-технічної освіти НАПН України. Професійна педагогіка*, 18, 162-168.

Recommendation of the European parliament and of the council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (Text with EEA relevance) (2009/C 155/01), URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f9077064-09cd-49fa-aea6-b5cdef5c78b9>.

Dr. Guellali, Ch., Sabbagh, H., Achenbach, M., & Dr. Biebeler, H. (2017). Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland. In *Ein Überblick für Praktiker/-innen und Berufsbildungsfachleute*. Herausgeber: Bundesinstitut für Berufsbildung, Bonn. (2017). URL: <https://www.bibb.de/dienst/veroeffentlichungen/de/publication/download/8455>.

Співпраця закладів професійної освіти та роботодавців і розвиток регіональної мережі соціальних партнерів мають відповідати принципу консенсусу та бути спрямованими на максимальне врахування регіональних потреб у кваліфікованих робітниках, виявлення навчальних потреб на ринку праці та налагодження процесів надання найякісніших освітніх послуг в умовах дуальної форми.

Посилення автономії та незалежності закладів професійної освіти дасть можливість активізувати кооперацію між ними, швидко реагувати на запити роботодавців, змінювати й оновлювати освітні програми, що забезпечують професійну підготовку майбутніх кваліфікованих робітників в умовах дуальної форми навчання, а також надавати здобувачам додаткову підтримку, зокрема, мігрантам та соціально незахищеній категорії здобувачів.

Переклад і транслітерація

Radkevych, V, Pukhovska, L., Borodiienko, O., Radkevych, O., Bazeliuk, N., Korchynska, N., Leu, S., & Artemchuk, V. (2018). *Systemy otsiniuvannia yakosti profesiinoi osvity i navchannia v krainakh Yevropeiskoho Soiuzu: monohrafiia*. Kyiv: IPTO NAPN Ukrainy [Systems for assessing the quality of vocational education and training in the European Union: a monograph], [in Ukrainian].

Das Berufsbildungsgesetz (BBiG) (2005). URL: https://www.gesetze-im-internet.de/bbig_2005/BBiG.pdf, [in German].

Elizabeth Watters (2015). Promoting quality assurance in vocational education and training: The ETF approach. Report. URL: https://www.etf.europa.eu/sites/default/files/m/B77049AC22B5B2E9C125820B006AF647_Promoting%20QA%20in%20VET.pdf, [in English].

Empfehlung des Hauptausschusses des Bundesinstituts für Berufsbildung vom 16. Dezember 2015 zur Eignung der Ausbildungsstätten. Bundesinstitut für Berufsbildung. URL: <https://www.bibb.de/dokumente/pdf/HA162.pdf>, [in German].

EQAVET Indicators Toolkit. (2015). URL: https://skillman.eu/wp-content/uploads/2015/10/EQAVET_Indicators_Toolkit_final.pdf, [in English].

Glossary: quality in education and training. Luxembourg: Publications Office of the European Union (2011). URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/4106_en.pdf, [in English].

Handbook for VET providers. Supporting internal quality management and quality culture. Cedefop Reference series 99 Luxembourg: Publications Office of the European Union (2015). URL: https://www.cedefop.europa.eu/files/3068_en.pdf, [in English].

Kulalaieva, N., & Leu, S. (2019). Work-based learning involving the dual education elements. *Naukovyi visnyk Instytutu profesiino-tekhnichnoi osvity NAPN Ukrainy. Profesiina pedahohika*, 18, 162-168, [in English].

Recommendation of the European parliament and of the council of 18 June 2009 on the establishment of a European Quality Assurance Reference Framework for Vocational Education and Training (Text with EEA relevance) (2009/C 155/01) URL: <https://op.europa.eu/en/publication-detail/-/publication/f9077064-09cd-49fa-aea6-b5cdef5c78b9>, [in English].

Dr. Guellali, Ch., Sabbagh, H., Achenbach, M., & Dr. Biebeler, H. (2017). Qualitätssicherung der betrieblichen Ausbildung im dualen System in Deutschland. In *Ein Überblick für Praktiker/-innen und Berufsbildungsfachleute*. Herausgeber: Bundesinstitut für Berufsbildung, Bonn. (2017). URL: <https://www.bibb.de/dienst/veroeffentlichungen/de/publication/download/8455>, [in German].

QUALITY ASSURANCE OF PROFESSIONAL TRAINING OF FUTURE SKILLED WORKERS IN CONDITIONS OF DUAL FORM OF LEARNING: THE EUROPEAN PRACTICE

Natalia Kulalaieva ¹, Olha Haiduk ²

- ¹ Doctor of Science in Pedagogy, Associate Professor, Professor of the Department of Pedagogy and Psychology «Kyiv National Economic University named after Vadym Hetman», Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-8613-1495>, e-mail: culture2016@ukr.net
- ² PhD in Pedagogy, Research Officer of the Laboratory of Professional Education Technologies at the Institute of Vocational Education of NAES of Ukraine, Ukraine, <https://orcid.org/0000-0002-2290-6669>, e-mail: olygayduk@ukr.net
-

Abstract

Relevance: Successful implementation in Ukraine of the system of quality assurance of professional training of future skilled workers in the context of dual education determines the need to study the European practice in maintaining the quality of vocational education and training.

Aim: to analyze the quality system of vocational education and training of EU countries to formulate recommendations for its adaptation in the national system of vocational education, in particular in the dual form of education, to assure its quality and borrowing the most successful foreign educational practices.

Methods: analysis, synthesis, generalization – for the study of legal documents, scientific literature; structural and functional analysis – to determine the organizational and substantive features of the quality assurance system of vocational education and training of EU countries; structural and logical analysis – to identify promising areas of development of the quality assurance system of the dual form of vocational education in Ukraine; comparative analysis – to identify common and distinctive features in the quality assurance systems of dual education in the EU and Ukraine; generalization – to formulate the conclusions of the study.

Results: Based on the analysis of the features and mechanisms of the European vocational education and training system, as well as the principles and tools for ensuring its quality, recommendations for adapting and borrowing the most successful foreign educational practices to national vocational education, including training of future skilled workers in dual education.

Conclusions: Analysis of the features and mechanisms of the European system of vocational education and training, as well as the principles and tools for ensuring its quality in order to improve the training of future skilled workers in dual education gives the opportunity to formulate recommendations on the need for: to develop normative documents for a clear division of responsibilities between all subjects of the vocational education system and their coordinated functioning; to use the European methodology to assure its quality; to increase investments in the training of pedagogical staff of vocational education institutions and mentors for applicants at enterprises; to strengthen cooperation between vocational education institutions and employers and the development of regional networks of social partners by consensus; to strengthen the autonomy and independence of vocational education institutions in order to intensify cooperation between them, to respond quickly to employers' requests, to change and update educational programs.

Keywords: *quality of professional training, dual form of education, vocational education and training, future skilled workers.*

Стаття надійшла до редакції: 03.05.2022

Прийнято до друку: 12.05.2022